

Universitetskanslersämbetets tematiska utvärdering av hållbar utveckling

Självvärdering

Lärosäte: Örebro universitet

Inledning

Den nuvarande skrivningen om hållbar utveckling infördes i HL 1 kap 5 § år 2006. Beskriv övergripande och reflektivt hur lärosätet arbetat med hållbar utveckling inom utbildning de senaste åren,

inklusive:

- vilka utmaningar lärosätet ställts inför i detta arbete.**
- vilka lärdomar som dragits.**

Örebro universitet har sedan ändringen av Högskolelagen år 2006 arbetat med hållbar utveckling i utbildning. I april 2006 beslutade dåvarande universitetsdirektör, med anledning av lagändringen, att Örebro universitets arbete med hållbar utveckling skulle genomföras med utgångspunkt i den då gällande miljöpolicy. Fokus hamnade främst på den ekologiska dimensionen och arbete inom miljöområdet då miljöpolicyens mål uttalat handlade om att ”integrera miljöfrågor i utbildning, forskning, utveckling och administration” (CF 1.0.1 528-2000). Att integrera miljöfrågor i utbildning har sedan 2006 varit fortsatt fokus även med de efterföljande versionerna av universitetets miljöpolicy.

I beslutet från 2006 överlämnade förvaltningens ledning till fakultetsnämnderna att beakta och ge anvisningar till institutionerna hur arbetet skulle genomföras med utgångspunkt i lagstiftning och interna policydokumentet. Med detta beslut hamnade således arbetet med att integrera hållbar utveckling i verksamheten på institutionerna vilket inneburit att Örebro universitet inte har arbetat på en lärosätesövergripande nivå.

Fördelen med att arbetet har legat på institutionsnivå är att de dimensioner och aspekter av hållbar utveckling som har integrerats i utbildning har utvecklats till att bli tydligt utbildningsspecifika för kunskap av störst relevans för studenterna i det kommande yrkesutövandet. Inom vissa utbildningar är det viktigt att ha god kunskap om hur de ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionerna behöver fungera tillsammans medan det inom andra utbildningar är av större vikt att fokusera på enskilda dimensioner.

Att arbeta med ett så brett och i vissa fall otydligt begrepp som hållbar utveckling och där kunskapen om dess betydelse inte finns hos alla medarbetare är en utmaning, särskilt eftersom arbetet inte underlättats av att begreppet hållbar utveckling i många fall likställts med miljöfrågor. Den utmaning som har identifierats på senare år och där ett utvecklingsarbete kommer genomföras under 2017 är att förtydliga vad hållbar utvecklings tre dimensioner, ekologisk- social- och ekonomisk hållbarhet betyder och vilka aspekter som ingår. Att formulera en för Örebro universitet relevant definition av begreppet kommer även att genomföras i det kommande arbetet. Förhoppningen är att det arbetet leder fram till att öka förutsättningarna för att hållbar utveckling integreras i universitetets utbildningar på olika utbildningsnivåer och att begreppet integreras och genomsyrar hela Örebro universitet.

Avslutningsvis är lärdomen att trots att det saknats en lärosätesövergripande riktning och systematik för att integrera hållbar utveckling i utbildning har arbetet vid de olika institutionerna genomförts med engagemang, kunskap och forskning som grund. Den kunskap institutionerna har och den erfarenhet som finns vid universitetet kommer att spela en stor och viktig roll i det kommande utvecklingsarbetet Örebro universitetet kommer att inleda.

Aspektområde: Styrning och organisation

Bedömningsgrund:

Det finns lärosätessövergripande mål fastställda för hållbar utveckling inom utbildning. Dessa mål omfattar samtliga utbildningsnivåer (grundnivå och i förekommande fall avancerad nivå och forskarnivå) och är förankrade inom lärosätet.

Vid Örebro universitet har mål för hållbar utveckling och hur det ska integreras i utbildning inte formulerats eller fastställts på universitetsövergripande nivå. I den för universitetet tidigare beslutade Miljöpolicyen inklusive övergripande mål, var det formulerat hur arbetet förväntas genomföras när det gäller att arbeta med begreppet i utbildning, forskning och i det dagliga operativa arbetet i verksamheten samt i samverkan med det omgivande samhället. Miljöpolicyen hade dock främst haft tyngdpunkt på den ekologiska dimensionen och arbetet med miljöfrågor, detta då den arbetats fram inom ramen för förordningen om miljöledning i statliga myndigheter (SFS 2009:907).

Den 15 februari 2017 beslutade universitetsstyrelsen vid Örebro universitet om en ”Policy för hållbar utveckling” med tre övergripande mål. Syftet är att tydliggöra och stärka universitetets arbete med att integrera alla dimensioner av hållbar utveckling och att hållbar utveckling genomsyrar verksamheten vid hela universitetet.

Policy för hållbar utveckling

Örebro universitet ska vara en aktiv och ansvarsfull aktör i arbetet med Agenda 2030 och de globala målen för att säkerställa goda livsvillkor för framtida generationer, såväl lokalt som globalt. Det innebär att Örebro universitet som ledande kunskapsaktör strävar efter att genom utbildning, forskning och ständiga förbättringar i verksamheten driva arbetet med hållbar utveckling framåt.

Örebro universitets övergripande mål för hållbar utveckling

- Universitetet ska integrera hållbar utveckling i utbildning och forskning
- Universitetet ska integrera hållbar utveckling vid beslut, upphandling och i det operativa arbetet i verksamheten
- Universitetet ska i arbetet med hållbar utveckling samverka med olika aktörer såväl lokalt, regionalt som nationellt och internationellt

Med universitets nya policy och övergripande mål för hållbar utveckling kommer arbetet framöver att präglas av att hållbar utveckling inte bara ska löpa parallellt i verksamheten utan integreras i hela universitetets verksamhet, det vill säga i såväl utbildning och forskning som i de administrativa stödfunktionerna (Policy för hållbar utveckling ORU 1.2.1–00307/2017). Med policy och övergripande mål som utgångspunkt ska en handlingsplan för hållbar utveckling arbetas fram under våren 2017. Den har till syfte att skapa både delmål och aktiviteter som på ett mer konkret sätt ska vara ett tydligt stöd för verksamheten. Förslag till handlingsplan för hållbar utveckling kommer att vara färdigställd för beslut av rektor i april 2017.

Hållbar utveckling

Örebro universitetet har inte formulerat en egen definition av hållbar utveckling. Den definition som har använts är dels Högskolelagen 1 kap. 5 § samt Brundtlandkommissionens (Our Common Future, 1987) definition: ”En hållbar utveckling är en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov”.

Användningen av de tre dimensionerna i hållbar utveckling, ekologisk- ekonomisk- och social hållbarhet, bör främst ske i samspel som stödjer varandra. De kan dock användas var för sig vilket är vanligare vid Örebro universitet. Ett arbete som kommer att genomföras under 2017 är att se över om

en definition av hållbar utveckling kan vara ett stöd för att integrera alla tre dimensioner av hållbar utveckling, inte bara i utbildning och forskning utan inom hela verksamheten.

Organisation

I universitetsledningen ingår rektor, prorektor och universitetsdirektör vilka har det övergripande ansvaret för olika områden i verksamheten. Prorektor har tilldelats ansvar för området hållbar utveckling.

Sedan hösten 2016 har universitetet en strateg för hållbar utveckling vars främsta uppgift under 2017 är att ta fram en universitetsövergripande systematik och arbetsprocess för hur hållbar utveckling ska integreras inom hela verksamheten. Som stöd i arbetet finns ett ”Råd för miljö och hållbar utveckling” som har getts ett övergripande ansvar för miljöfrågorna specifikt och hållbar utveckling i stort, och som ska bidra till att universitetets visioner och mål konkretiseras i verksamheten. I rådet sitter representanter från institutionerna, Örebro studentkår samt universitetets miljörevisorer.

Universitetet har sedan ett antal år haft ett särskilt fokus på den sociala dimensionen och begreppen jämlikhet och jämställdhet. Detta har resulterat i att jämlikhetsfrågorna, framförallt jämställdhet, har fått stort utrymme i jämförelse med andra områden inom hållbar utveckling. Vid lärosätet finns ett särskilt verksamhetsområde med en jämlikhetsutvecklare som har ett samordnings- och utvecklingsansvar för universitetets jämlikhetsarbete. Det finns ett jämlikhetsråd som består av representanter från verksamheten med särskild kunskap om någon av diskrimineringsgrunderna, Örebro studentkår och de fackliga organisationerna.

Fakultetsnämnderna

Vid Örebro universitet finns tre fakultetsnämnder som ansvarar för områdena medicin och hälsa, ekonomi, natur- och teknikvetenskap respektive humaniora och socialvetenskap. Fakultetsnämnderna utgör en del av universitetets centrala ledning med ett särskilt kvalitetsansvar och de har som uppgift att planera, stödja och följa upp den vetenskapliga och pedagogiska verksamheten. Utöver fakultetsnämnderna finns Lärarutbildningsnämnden (LUN), vilken är en samlad organisation för frågor som gäller lärarutbildning och utbildningsvetenskaplig forskning¹.

Nämndernas huvuduppgift är att ansvara för att forskning och utbildning håller högsta kvalitet. De ska på ett sammanhållet sätt hantera utbildning på alla nivåer och forskning, samt främja forskningsanknytningen i utbildning. Med detta följer att de på ett ändamålsenligt sätt ska hantera och garantera kvalitetssäkring och strategisk utveckling inom sina respektive ansvarsområden. Det arbete som nämnderna ansvarar för, såväl det utvecklande och proaktiva som det granskande, är mycket betydelsefullt för att universitetet ska kunna uppfylla sitt uppdrag med hög kvalitet^{2,3}.

Institutionerna

Universitetet har åtta flerämnesinstitutioner som leds av prefekter, direkt underställda rektor. De ansvarar för det operativa genomförandet av utbildningarna och fattar beslut rörande kursplaner likväl som bemanning. Institutionerna redogör årligen för sitt arbete inom hållbar utveckling i sina verksamhetsplaner/-berättelser. Då en universitetsövergripande systematik vad gäller integreringen av hållbar utveckling saknats, spelar institutionernas erfarenheter och kunskap en stor roll i det kommande utvecklingsarbetet för en strategi där arbetet med att integrera hållbar utveckling löper som en tydlig röd tråd från styrdokument till uppföljning. Detta arbete bör genomföras gemensamt mellan

¹ <https://inforum.oru.se/inforum/organisation/fakultetsnamnder-och-lararutbildningsnamnden2/>

² https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/organisation_forvaltning/forvaltning/fakultetsnamnderna-instruktion-och-arbetsordning-for.pdf

³ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/organisation_forvaltning/forvaltning/lararutbildningsnamnden-instruktion-och-arbetsordning-for.pdf

institutionerna och fakultetsnämnderna/LUN med anledning av nämndernas kvalitetsansvar för utbildning på alla nivåer.

Bedömningsgrund:

Lärosätet följer upp och utvecklar arbetet för hållbar utveckling inom utbildning på ett systematiskt sätt.

Hållbar utveckling beaktas i olika grad i universitets utbildningar, men ska alltid ingå i ansökningar om inrättande av nya huvudområden, övriga områden och ämnen samt vid inrättande eller revidering av utbildningsprogram. I universitetets instruktioner om inrättande och revidering av utbildningsprogram, och vid inrättande av nya huvudområden, anges att hållbar utveckling ska beaktas vid utveckling och utformning av utbildningens innehåll.

De styrdokument på Örebro universitet där hållbar utveckling ingår är:

- Kriterier för inrättande av huvudområden på grundnivå (CF 54-468/2009)⁴
- Kriterier för inrättande av andra områden i vilka kurser får anordnas – riktlinjer vid Örebro universitet (ORU 1.2.1-00190/2015)⁵
- Kriterier för inrättande av huvudområden på grundnivå (CF 54-468/2009)⁶
- Kriterier för inrättande av huvudområden på avancerad nivå (CF 54-469/2009)⁷
- Kriterier för medgivande av att kurs får ges inom övriga områden (1.2.1-00190/2015)⁸
- Kursplaner för kurser på grundnivå och avancerad nivå – riktlinjer vid Örebro universitet (ORU 1.2.1-1866/2014)⁹
- Instruktion för ansökan om inrättande/revidering av utbildningsprogram och fastställande av utbildningsplan (CF 10-29/2010)¹⁰

Ett exempel på formulering som används i styrdokument är: ”Ange hur perspektiven mångfald, genus, hållbar utveckling och internationalisering är beaktade vid utvecklingen och utformningen av utbildningens innehåll.”¹¹ Vad som beskrivs angående hållbar utveckling i ansökningarna om inrättande av nytt huvudområde eller utbildningsprogram är mycket varierande. Ansökningarna granskas av utredare vid Universitetskansliet inför beredning av ärendet som sedan beslutas i fakultetsnämnden. Området hållbar utveckling beskrivs ofta ganska tunt om inte hållbar utveckling ingår som ett av huvudmålen i utbildningen.

⁴ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/utbildning_forskning_samverkan/utbildning_grund_avancerad_forskar/kriterier-for-inrattande-av-huvudomraden-pa-grundniva.pdf

⁵ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/utbildning_forskning_samverkan/utbildning_grund_avancerad_forskar/kriterier-for-inrattande-av-andra-omraden.pdf

⁶ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/utbildning_forskning_samverkan/utbildning_grund_avancerad_forskar/kriterier-for-inrattande-av-huvudomraden-pa-grundniva.pdf

⁷ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/utbildning_forskning_samverkan/utbildning_grund_avancerad_forskar/kriterier-for-inrattande-av-huvudomraden-pa-avancerad-niva.pdf

⁸ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/utbildning_forskning_samverkan/utbildning_grund_avancerad_forskar/kriterier-for-medgivande-av-att-kurs-far-ges-inom-ovrigt-omrade.pdf

⁹ https://inforum.oru.se/globalassets/inforum-sv/centrala-dokument/styrdokument/utbildning_forskning_samverkan/utbildning_grund_avancerad_forskar/kursplaner-for-utbildning-pa-grundniva-och-avancerad-niva-riktlinjer-vid-orebro-universitet.pdf

¹⁰ <https://inforum.oru.se/contentassets/3fe877f102a64014850b6e7034f961c9/utbildningsprogram-och-utbildningsplan--instruktion-for-ansokan-om-inrattande-eller-revidering.pdf>

¹¹ Instruktion för ansökan om inrättande/revidering av utbildningsprogram och fastställande av utbildningsplan (CF 10-29/2010).

Ett antal styrdokument, beslutade av fakultetsnämnderna, reglerar arbetet för inrättande och revideringar av utbildningsprogram och för fastställande av utbildningsplaner. Nämndernas ansvar är att besluta om fastställande eller revidering av utbildningsplaner, bevaka genomförandet av utbildning och följa arbetet på institutionsnivå samt följa upp utbildningarnas kvalitet.

Fakultetsnämnderna har sedan 2009 universitetsstyrelsens uppdrag att kontinuerligt genomföra interna utbildningsuppföljningar på grundnivå, avancerad nivå och forskarnivå. Örebro universitet arbetar sedan 2011 med en modell där alla utbildningar på alla nivåer följs upp. Målsättningen är att uppföljningen ska vara systematisk och ske regelbundet. Resultatet leder till beslut om eventuella åtgärder i kvalitetsförbättrande syfte. I utbildningsuppföljningen har en fråga ingått om hur institutionerna förhåller sig till kraven om hållbar utveckling och hur man arbetar för att främja måluppfyllelsen för densamma.

I den utbildningsuppföljning som genomfördes 2013 inleddes frågeställningen om hållbar utveckling: Enligt Högskolelagens 1 kap. 5 § skall högskolorna ”i sin verksamhet främja en hållbar utveckling som innebär att nuvarande och kommande generationer tillförsäkras en hälsosam och god miljö, ekonomisk och social välfärd och rättvisa...” Följande frågor ställdes: 1) Hur förhåller ni er till detta krav på verksamheten? och 2) Hur arbetar ni för att främja måluppfyllelse i dessa avseenden?

Utvecklingsarbete för framtiden

I det strategiska utvecklingsarbetet för hållbar utveckling har ett antal utvecklingsområden identifierats, bland annat att:

- ta fram en beskrivning om vad hållbar utveckling är, vilka dimensioner och områden som ingår samt formulera en för Örebro universitet relevant definition av begreppet,
- skapa fler möjligheter till kunskaps- och kompetenshöjande insatser om hållbar utveckling, särskilt för dem som planerar för ett nytt huvudområde, andra områden eller utbildningsprogram vid universitetet,
- gå igenom de styrdokument som finns inom utbildning för att se hur hållbar utveckling ska förtydligas.

Aspektområde: Miljö, resurser och område¹²

Bedömningsgrund:

Lärosätet arbetar aktivt med att säkerställa den pedagogiska och forskningsbaserade kompetensen hos berörd personal i frågor som rör hållbar utveckling i utbildningen.

Enheten för universitetspedagogik, IKT och lärande (PIL)¹³ arbetar verksamhetsnära för att stödja lärare i sin pedagogiska utveckling. PIL ansvarar bland annat för de behörighetsgivande universitetspedagogiska kurserna inklusive forskarhandledarutbildningen samt erbjuder utbildning och stöd till lärare som vill vidareutveckla sin undervisning med hjälp av digitala verktyg.

Lärande för hållbar utveckling

I maj 2015 genomfördes en universitetsövergripande utbildningsdag kring lärande för hållbar utveckling. Vid utbildningsdagen deltog 15 lärare från olika ämnen och discipliner. Under utbildningsdagen fick deltagarna ta del av presentationer kring hållbar utveckling ur ett pedagogiskt, ett sociologiskt, ett ekologiskt och ett ekonomiskt perspektiv. Under dagen fördes diskussioner kring möjligheter och utmaningar gällande att integrera hållbar utveckling i program och kurser.

Ett av resultaten från utbildningsdagen blev en tvärdisciplinär grupp av lärare som samlades under hösten 2015 för att utforma förslag till workshopar som kan erbjudas studenter från olika utbildningsprogram. Ett förslag som framfördes kring tema för workshopar var integration. Under våren 2016 inventerades möjligheter för att integrera läraktiviteter i lämpliga kursplaner. I maj genomfördes sedan en Hållbarhetskonferens med studenter och lärare från program för ekonomi, samhällsplanering, måltidsekologi, kemi och ett av lärarprogrammen. Cirka 170 studenter deltog.

Under våren 2016 infördes även ett moment kring lärande för hållbar utveckling som en del i den behörighetsgivande kursen Universitetspedagogik 1¹⁴. Detta genomfördes för första gången under hösten 2016. Kursdeltagarna fick ta del av en presentation där hållbar utveckling som begrepp och innebörden av lärande för hållbar utveckling behandlades. Som en praktisk övning fick deltagarna ta del av de globala målen och därefter fundera över om, och hur, målen kan vara relevanta för deras utbildning och undervisning.

För att ytterligare ge berörd personal möjlighet att kompetenshöja sig inom hållbar utveckling ska PIL under våren 2017 genomföra ett heldagsseminarium om mångfald, jämlikhet och hållbar utveckling. Ett av syftena med seminariet är att generera kunskap om olika aspekter på mångfald, jämlikhet och hållbarhet ur ett generellt universitetsperspektiv och studentperspektiv. Seminariet är öppet för all personal vid universitetet men har fokus på utbildning och undervisning¹⁵.

Bedömningsgrund:

Lärosätet samverkar med studenter i arbetet med hållbar utveckling.

Avdelningen för externa relationer arbetar med universitetets samverkansuppdrag. Det sker nära universitetets institutioner bland annat med spridning och innovation av forskningsresultat samt samverkan med näringslivet.

Externa relationer projektleder, ansvarar, planerar och genomför en arbetsmarknadsmässa som årligen hålls vid Örebro universitet, Campusmässan¹⁶. Campusmässan är universitetets största arbetsmarknadsmässa och arrangeras för studenter av studenter. Campusmässans projektgrupp eftersträvar att mässan ska bli miljöcertifierad. Det innebär att de följer flertalet av punkterna i certifikatet "Miljömärkt Event" hos "Håll Sverige rent". Ett aktivt och ambitiöst arbete görs för att

¹² Inom den tematiska utvärderingen av hållbar utveckling är "område" inte föremål för granskning.

¹³ <https://www.oru.se/om-universitetet/pil/pil/>

¹⁴ <https://www.oru.se/om-universitetet/pil/pil/behorighetsgivande-kurser/kursochaktiviteter/up1/>

¹⁵ <https://www.oru.se/om-universitetet/pil/pil/kalenderpil/mangfaldjamlighetochhallbarutveckling/>

¹⁶ <https://www.oru.se/student/jobb-och-engagemang/campusmassan/>

mässan ska genomsyras av miljö- och hållbarhetstänk genom hela planerings- och genomförandefasen. För 2018 års Campusmessa är det stor sannolikhet att arbetet leder hela vägen fram till certifiering.

Externa relationer har utöver sitt stöd för Campusmässans hållbarhetsarbete även hjälpt till med marknadsföringsinsatser för flera olika studentprojekt som profilerar sig inom miljö och hållbar utveckling. Exempel på projekt är Skräpmat¹⁷, Bee Snack¹⁸ och Klimatsmart jul¹⁹.

Bedömningsgrund:

Lärosätet samverkar med arbetsliv i arbetet med hållbar utveckling.

Vid universitetet har det inte skett någon särskild satsning för samverkan med arbetslivet med fokus på hållbar utveckling. Det som har skett inom området är att Externa relationer har inlett dialog med energibolag i Örebroregionen för att se hur universitetet kan bidra i de utmaningar bolagen har i övergången mot mer förnyelsebar energi.

I campus Grythyttan har ett evenemang genomförts där gourmetkrögare inbjöds för att provsmaka framtidens mat²⁰

Diskussioner förs med Sustainergies²¹ om ett eventuellt framtida samarbete för att knyta studenter närmare arbetslivet när det gäller hållbar utveckling. Sustainergies som grundades 2009 drivs som en ideell organisation och har idag cirka 7 000 hållbarhetsintresserade studenter samt cirka 100 samarbetspartners från näringslivet i sitt nätverk. Sustainergies samhällsroll och vision är att rusta studenter för att bli starka förändringsagenter som kan verka för hållbar utveckling. Ett arbete som är av intresse för Örebro universitet.

Bedömningsgrund:

Lärosätet främjar interdisciplinär samverkan i arbetet med hållbar utveckling i utbildningen.

Hållbarhetskonferens

Under våren 2016 genomfördes Örebro universitets första Hållbarhetskonferens. Syfte med konferensen är att programövergripande, och med en tvärvetenskaplig ansats, arbeta med frågor kring lärande för hållbar utveckling. Lärande för hållbar utveckling är en central del i alla deltagande utbildningsprogram. Konferensen är ett obligatoriskt moment för studenter under andra terminen i Analysvetenskapligt program i kemi med inriktning mot forensik, Samhällsplanerarprogrammet, Måltidsekologprogrammet, grundläroprogrammen och några ekonomiprogram. Grundtanken är att studenter från olika program arbetar tillsammans i blandade grupper med frågor som rör hållbar utveckling och genom att ta del av varandras olika perspektiv lär av varandra. Under 2017 kommer Hållbarhetskonferensen att genomföras den 11 maj.

¹⁷ Exempelvis <https://www.oru.se/nyheter/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv-2016/studenter-serverar-skrapmat-pa-stortorget/>

¹⁸ <http://www.inkubera.se/studenternas-snack-projekt-antagna-till-inkubera/>

¹⁹ <https://www.oru.se/nyheter/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv-2016/klimatsmart-kalender/>

²⁰ <https://www.oru.se/nyheter/nyhetsarkiv/nyhetsarkiv-2016/graarter-kan-bli-framtidens-proteinkalla/>

²¹ <http://www.sustainergies.se/>

Aspektområde: Utformning, genomförande och resultat

Bedömningsgrund:

Lärosätet har utbildningar som utformas och genomförs så att hållbar utveckling integrerats. Detta kan avse både innehåll och arbetsätt.

Örebro universitet erbjuder cirka 80 utbildningsprogram på grundnivå och avancerad nivå samt cirka 600 fristående kurser. En del av dessa utbildningar och kurser är specifikt inriktade på hållbar utveckling medan andra har både tydligt integrerade och mer sporadiska inslag av olika dimensioner av hållbar utveckling.

Vid Örebro universitet har det, som tidigare nämnts, inte formulerats specifika lärosätetsövergripande mål för att integrera hållbar utveckling i utbildning utöver miljöpolicyens övergripande mål. Det har dock arbetats med detta på institutionsnivå och i flertalet utbildningar. I både program och kurser har en eller flera dimensioner av hållbar utveckling integrerats även om själva begreppet inte alltid har nämnts explicit.

De dimensioner av hållbar utveckling som har integrerats i olika program och kurser är tydligt utbildningsspecifika och till stor del beroende av relevansen för studenterna i det kommande yrkesutövandet. Inom vissa utbildningar är det viktigt att ha god kunskap om hur de ekologiska, sociala och ekonomiska dimensionerna behöver verka tillsammans i ett samspel medan det inom andra utbildningar är av större vikt att fokusera på enskilda dimensioner.

Nedan beskrivs några exempel på utbildningar som visar på hur olika dimensioner av hållbar utveckling har integrerats i program och kurser i syfte att studenterna ska ha goda kunskaper om begreppet och hur det kan och bör användas så att de kan dra nytta av den kunskapen i framtiden.

Samhällsplanerarprogrammet, 180 hp²²

I samhällsplanerarprogrammet ingår ett antal kurser med fokus på hållbar utveckling. I samhällsplaneringens praktiska verksamhet kan och bör de tre dimensionerna vägas samman och motsättningar och konflikter dem emellan tydliggöras. De lokala målen anger att studenten efter avslutad utbildning ska visa:

- kunskaper och kompetens som krävs för att kunna arbeta med samhällsplanering i samhällsvetenskapligt perspektiv
- kunskaper och kompetens för att kunna integrera hållbar utveckling och genusperspektiv i arbetet med samhällsplanering

Huvudområdet i programmet är kulturgeografi, vilket alltid har haft ett innehåll som ligger nära det som numera kallas hållbar utveckling. Förståelsen av begreppet hållbar utveckling är i programmet hämtat från Brundtland-kommissionens rapport *Our Common Future* (1987).

Den huvudsakliga undervisningsformen i programmet är problembaserat lärande (PBL) som i sig kan sägas vara en hållbar undervisningsform. Den bygger på uppfattningen att det är viktigt för lärandet att studenterna tar aktivt del i undervisningen och att den är utformad så att det krävs ett aktivt deltagande av studenterna, vilket gör att studenterna "lär sig att lära", eftersom de får ta ett större ansvar för sitt lärande än det som traditionella undervisningsformer uppmuntrar till.

Nedan följer en presentation av de kurser som ingår i Samhällsplanerarprogrammet²³ med exempel på hur hållbar utveckling tas upp.

²² <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=713>

²³ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=713>

Termin 1: Kulturgeografi grundkurs

I den första delkursen, *Introduktion till kulturgeografi*, introduceras centrala begrepp i ämnet som plats, rum, region och landskap – där särskilt landskapsbegreppet knyter an till hållbar utveckling. Vidare introduceras de två perspektiv som återkommer i de olika delkurserna och kurserna i kulturgeografi: genusperspektiv och miljöperspektiv. Delkurserna 2 och 3 handlar om ekonomisk geografi, urbanisering, demografi och mobilitet. Innehållet i de tre delkurserna bildar en bas för delkurs 4, *Samhällsplanering i genus- och ekologiperspektiv*, eftersom olika typer av planeringsförutsättningar tas upp. I delkurs 4 ligger fokus på lokal nivå och kommunal planering. I de tidigare delkurserna har även förhållanden och processer på regional och global nivå tagits upp.

Termin 2: Kulturgeografi fortsättningskurs

Under programmets andra termin behandlas hållbar utveckling i alla fyra delkurser. I den första delkursen, *Social geografi*, är den sociala dimensionen av hållbar utveckling ett givet inslag, då studier av urbana processer som t ex boendesegregation ingår i kursen. Dessa frågor återkommer i delkurs 3, där vi med kvantitativa metoder studerar hur vi kan visualisera rumsliga sociala och ekonomiska skillnader på lokal- och europeisk nivå, genom att utifrån statistik skapa digitala kartor med hjälp av geografiska informationssystem (GIS). I delkurs 2, *Ekonomisk geografi*, kopplas internationell ekonomisk utveckling till den ekonomiska dimensionen av hållbar utveckling genom att orsaker till ojämn utveckling behandlas. Terminen avslutas med ett *självständigt arbete*, där möjligheten ges att välja ett tema med inriktning mot samhällsplanering och hållbar utveckling. I fortsättningskursen ingår Hållbarhetskonferensen, vilken beskrivs närmare under Aspektområde: Miljö, resurser och område (Sid 8).

Termin 3: Samhällsplanering i statsvetenskapligt perspektiv, 30 hp

Under programmets tredje termin ges först en introduktion till det svenska politiska systemet samt grundläggande statsvetenskapliga perspektiv och begrepp så som makt och demokrati, varefter relevant lagstiftning introduceras (plan- och bygglagen och miljöbalken). Inbjudna praktiker presenterar fall från sin verksamhet som visar på komplexiteten i tillämpning av lagar och regler där miljö och hållbarhetsfrågor ofta är centrala. Terminen fortsätter sedan med att diskutera samhällsplanerarens roll och ansvar, med särskilt fokus på olika roller och dess betydelse för kunskap och demokratisk förankring. Terminen avslutas med en delkurs med titeln *Hållbar utveckling som politisk idé*, 7,5 hp. Delkursen syftar till att introducera hållbar utveckling som en global politisk diskurs, samt problematisera hållbar utveckling i relation till rättvisa, tillväxt, demokrati och styrning. Kursens mål är att studenterna ska utveckla sina kunskaper och förståelse för hållbar utveckling, dess framväxt som politisk idé samt olika synsätt och politiska lösningar kopplade till hållbar utveckling. Vidare är målen att de ska utveckla sin förmåga att identifiera, bedöma och värdera centrala dilemman och utmaningar kopplade till hållbar utveckling, med särskilt fokus på frågor om tillväxt och rättvisa; samt att de ska utveckla sin förmåga att med hjälp av statsvetenskapliga perspektiv och begrepp så som makt och demokrati analysera och reflektera över rättvisa, tillväxt och hållbar utveckling.

Termin 4: Samhällsplanering och hållbar utveckling

I den första delkursen behandlas samhälls- och stadsplaneringens idéhistoria samt nutida idéströmningar. Här ingår hållbar utveckling. Teman som tas upp är genusperspektiv, hållbara städer (vilket inkluderar segregationsprocesser), hållbar landsbygd, grönstruktur, stadsodling, relationer stad-landsbygd, ekosystemtjänster, trafikplanering, handel och konsumtion, tillväxtkritik. Den andra delkursen är en metodkurs *GIS och visualisering*, 7,5 hp. Den tredje delkursen består av ett projektarbete där studenterna ska arbeta med mål för hållbar utveckling på olika nivåer (FN:s Agenda 2030, EU:s mål, riksdagens miljö kvalitetsmål, kommunala mål). Planeringen i olika kommuner och regioner, av olika karaktär, utgör fall i projektarbetena.

Termin 5: Praktik för samhällsplanerare

Under denna termin praktiserar studenterna på en arbetsplats där verksamheten är samhällsplanering.

Termin 6: Kulturgeografi kandidatkurs

Den första kullen studenter läser vårterminen 2017 på termin 4 i programmet. Planeringen för den sista kursen, kandidatkursen, är ännu inte klar. Förmodligen kommer även fortsättningsvis fokus i den första delkursen (15 hp) att vara vetenskapsteori, kulturgeografins idéhistoria och metod. Temat för de självständiga arbetena kommer troligtvis för de flesta studenter att vara samhällsplanering och hållbar utveckling. Temat kan också tänkas vara mer renodlat kulturgeografiskt, det blir förmodligen inte något problem eftersom det finns en innehållsmässig närhet mellan kulturgeografi, samhällsplanering och hållbar utveckling.

Offentlig förvaltning och ledning, 180 hp²⁴

Programmet är ett treårigt kandidatprogram med statsvetenskap som huvudområde. Hållbar utveckling kommer in som ett mycket viktigt inslag i olika delar av utbildningen, både i statskunskapskurserna och i de programspecifika förvaltningskurserna. I kurser om politisk teori behandlas bl.a. grön ideologi och hållbar utveckling; i internationell politik fokuseras konflikter och samarbete kring globala miljö- och klimathot och hur dessa hanteras genom förhandlingar, globalt normskapande mm; i policykurser är miljö- och hållbar utveckling i fokus som specifika politikområden med avseende på initiativ, policyutveckling, beslutsfattande, styrning och implementering. I förvaltningskurserna fördjupas en del kring policyprocessen, bl. a. genom att problematisera det offentliga uppdraget och att diskutera det i relation till olika former av etik. Det handlar bl.a. om miljövärden och hur tjänstemän kan och bör hantera svåra värdekonflikter enligt olika teorier och etiska perspektiv. Utbildningen belyser också moderna forskningsresultat om tjänstemannarollen, såsom problem och möjligheter som följer av s.k. grön tjänstemannaaktivism (green inside activism). Hållbar utveckling är ett relativt omfattande och viktigt tema eftersom flera lärare på programmet forskar inom området miljöpolitik och hållbar utveckling, men forskningen är även betydande när det gäller policyanalys, förvaltning och planering.

Magisterprogram i offentlig planering för hållbar utveckling, 60 hp, (Public planning for sustainable development, 60 Credits)²⁵

Programmet leder till en magisterexamen med antingen kulturgeografi, sociologi eller statskunskap som huvudområde. Programmet inleds med kursen *Hållbar utveckling som politisk och professionell utmaning*, 7,5 hp. Under termin två väljer studenten huvudområde och läser kurser som alla innehåller metod och analys, temakurser med inriktning mot hållbar utveckling samt självständigt arbete. I utbildningen undervisar lärare, framför allt professorer och docenter, som själva forskar om planering, miljö och hållbar utveckling inom de tre ämnena.

Ekonomiprogrammen

Vid Örebro universitet ges två ekonomiprogram där kurser i hög utsträckning samläses. Undervisning ges på grundläggande nivå (*Ekonomiprogrammet*, 180 hp²⁶) och på avancerad nivå (*Civilekonomprogrammet*, 240 hp²⁷, *Masterprogram i företagsekonomi*, 120 hp²⁸ och *Masterprogram i finansiell ekonomi*, 120 hp²⁹). Nedan beskrivs de inslag av utbildningen som speciellt behandlar hållbarhetsfrågor.

Grundläggande kurser (alla studenter)

Ekonomistudierna vid Örebro universitet inleds med studier utifrån ett samhällsorienterat perspektiv. Under de tre första veckorna (3 hp) ägnas speciellt fokus åt hållbarhetsaspekter av företagande, innefattande ekologisk, ekonomisk och social hänsyn. Studenterna skriver en individuell och en

²⁴ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=711>

²⁵ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=704>

²⁶ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=733>

²⁷ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=734>

²⁸ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=727>

²⁹ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=732>

grupprapport om ett valfritt dilemma utifrån ett hållbarhetsperspektiv. Syftet med grupprapporten är att bidra till en helhetsförståelse av relationen mellan ett företag och dess omvärld, speciellt ur ett hållbarhetsperspektiv.

Ekonomiprogrammet³⁰ med företagsekonomi som huvudområde

För de studenter på ekonomiprogrammen som väljer företagsekonomi som huvudområde ges inom ramen för *Företagsekonomi fortsättningskurs, 30 hp*³¹ ett moment specifikt inriktat mot hållbarhetsfrågor, integrerat med organisation och ledarskap. Studenten ska, utifrån en framtida roll som expert och chef, reflektera över företagets ansvar för samhällsutvecklingen. Utifrån självständigt vald vetenskaplig litteratur ska studenterna i en individuell uppgift övergripande problematisera företagande utifrån idén om ansvar för hållbar utveckling samt reflektera och värdera händelser och företagsaktiviteter ur ett hållbarhetsperspektiv. Studenterna deltar därefter på hållbarhetskonferensen som beskrivs närmare under Aspektområde: Miljö, resurser och område (Sid 8).

På fördjupningsnivån kan studenterna välja mellan olika inriktningar inom företagsekonomi. I kursen *Företagsekonomi, Externredovisning i bolag och koncerner, kandidatkurs, 15 hp*³² behandlas tekniska aspekter av redovisning, men kursen innehåller också en redovisningsteoretisk del där olika perspektiv på redovisning tas upp som möjliggör olika synsätt på redovisning. Till exempel introduceras ett kritiskt perspektiv på redovisningen som inte tar dess utseende, form eller användning som given, utan sätter in den i ett större förståelsesammanhang, som också omfattar hållbarhet.

Civilekonomiprogrammet³³ och Masterprogrammet i företagsekonomi³⁴

Civilekonomistudenterna läser ett år på avancerad nivå och kan välja olika inriktning. Det är två kurser som explicit behandlar hållbarhetsfrågor på avancerad nivå, nämligen *Företagsekonomi, avancerad nivå, Externredovisning i tid och rum, 15 hp*³⁵ och *Företagsekonomi, avancerad nivå, Organiseringens dynamik, 15 hp*³⁶. Dessa kurser samläses med studenter på Masterprogrammet i företagsekonomi.

På kursen *Företagsekonomi, avancerad nivå, Externredovisning i tid och rum, 15 hp*, behandlas hållbarhetsfrågor på två sätt. Dels hållbarhetsredovisning med aktuell forskning och generella redovisningsproblem som kan knytas till frågor om redovisning av hållbarhet. Dels redovisningen utifrån ett kritiskt perspektiv, det vill säga i förhållande till dess funktion, roll och samhällliga påverkan i stort. Fokus på hållbarhetsredovisning gör att studenterna får en ökad förståelse för hur starkt hållbarhetsfrågor har integrerats i redovisningen under senare år. Hållbarhetsredovisning som integrerar sociala, ekonomiska och miljömässiga aspekter har under många år varit ett viktigt frivilligt verktyg men blir nu obligatorisk för företag genom förändrad lagstiftning. Detta föranleder en reflekterande hållning till redovisningens innehåll och form och en förståelse för att denna förändras över tid, inte minst som ett svar på diskussionen om hållbar utveckling. Det kritiska perspektivet på redovisning innebär en reflekterande hållning till hur redovisningen används, påverkar samhället och vilka syften den har. Här arbetar vi aktivt för att inte bara delge studenterna det kritiska perspektivet, utan använder också detta perspektiv som verktyg för studenterna att ytterligare förstå varför redovisningen ser ut som den gör, den roll den spelar och så vidare. Här märks exempelvis diskussioner om normativitet i redovisningen och genusfrågor. Viktigt under kursen är också att integrera aktuell forskning kring exempelvis hållbarhetsredovisning i undervisningen. Sådan forskning bedrivs vid Örebro universitet³⁷. Forskare vid universitetet har också skrivit den ledande akademiska läroboken om hållbarhetsredovisning³⁸ som används vid svenska universitet.

³⁰ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=733>

³¹ http://lily.oru.se/studieinformation/tillfalle_lista.cgi?amnekod=FÖA&kurskod=FE200G&lasar=2017/2018

³² http://lily.oru.se/studieinformation/tillfalle_alfabet.cgi?kurskod=FE301G&lasar=2017/2018

³³ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=734>

³⁴ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=727>

³⁵ <http://lily.oru.se/studieinformation/VisaKursplan?kurskod=FÖ4005&termin=20172&sprak=sv>

³⁶ <http://lily.oru.se/studieinformation/VisaKursplan?kurskod=FÖ4008&termin=20172&sprak=sv>

³⁷ Magnus Frostenson https://www.oru.se/personal/magnus_frostenson Sven Helin https://www.oru.se/personal/sven_helin och Tommy Borglund https://www.oru.se/personal/tommy_borglund

³⁸ Frostenson M, Helin S. Hållbarhetsredovisning – grunder, praktik och funktion. Liber, 2015

I kursen *Företagsekonomi, avancerad nivå, Organiseringens dynamik, 15 hp* är hållbarhetsfrågor, tolkat i vid mening, ett bärande inslag i kursen. Organisationens relation till samhället belyses genom en kritisk genomgång av det som benämns ”Corporate Social Responsibility” (CSR), som ställs i ett bredare perspektiv genom klassisk moralfilosofi och modern byråkratiteori. Företags handlingar och åtaganden visa-vi olika intressenter (anställda, kunder, lokalsamhällen osv) tillhör de svåraste och mest laddade aspekterna av debatten om det hållbara samhället. Studenterna ges inte färdiga svar på dessa frågor utan får konceptuella redskap för att kritiskt granska och värdera företags åtaganden i olika dimensioner. Ett annat centralt inslag är kritiska analyser av normativ styrning i organisationer, ett fenomen som aktualiserar frågan vad som är socialt hållbara anställnings- och arbetsformer.

Andelen studenter som väljer att skriva om hållbarhetsfrågor i de självständiga arbetena på olika nivåer har accentuerats under de senaste 2 åren, från omkring 5 studenter fram till 2012, 10 studenter 2012-2014 till omkring 20 studenter 2015-2016. Uppsatsernas ämnesval 2008-2016 har varit: hållbarhetsredovisning (44 uppsatser), internt hållbarhetsarbete och CSR (40 uppsatser), hållbarhet ur konsumentperspektiv (3 uppsatser), ekologisk ekonomi (1 uppsats) och hållbarhet och revision (1 uppsats).

Masterprogrammet i företagsekonomi vid Örebro universitet är ett brett program med 4 olika inriktningar (ekonomistyrning, marknadsföring, organisation och externredovisning). I programmet ingår de ovan angivna kurserna på avancerad nivå. Från 2018 planeras även en ny inriktning mot hållbar utveckling. Utvecklingsarbetet bedrivs i samarbete med näringslivet och finansieras av KK-stiftelsen³⁹.

Ekonomiprogrammet⁴⁰ med nationalekonomi som huvudområde

Kursen *Nationalekonomi, grundkurs, 30hp*⁴¹ består av tre delkurser: *Mikroekonomisk teori, 7,5 hp* *Makroekonomi, 15 hp* och *Samhällsekonomisk analys - Globala & nationella perspektiv, 7,5 hp*. I den första delkursen diskuteras bland annat hur olika typer av regleringar/interventioner på marknaden påverkar olika grupper. Detta ger studenten en förståelse för hur effektivitet i form av högsta möjliga totala välfärd ibland ställs mot olika fördelningseffekter. I den sista delkursen diskuteras olika former av marknadsmisslyckanden och globalisering. Globaliseringsdelen tar upp och resonerar kring vilka grupper som vinner respektive förlorar på handel och hur man kan kompensera de grupper som förlorar. Delkursen avslutas med fyra olika temaföreläsningar. Efter dessa väljer studenten två olika workshops för att ytterligare fördjupa sig inom ramen för ett tema.

Studierna i nationalekonomi fortsätter med kursen *Nationalekonomi, fortsättningskurs, 30 hp* där delkursen *Miljöekonomi* har mest tydligt fokus på hållbarhetsfrågor. Inom kursen diskuteras olika definitioner på hållbar utveckling och hur detta kan tolkas och uppfyllas. Mycket av miljöproblematiken grundar sig i någon slags marknadsmisslyckande, denna delkurs fokuserar främst på kollektiva varor och externa effekter. För att veta hur dessa problem ska hanteras i praktiken behövs metoder för att värdera eller uppskatta storleken av problemen och sedan välja lämpligt ekonomiskt politiskt instrument t ex en skatt eller kvotsystem. Under delkursen diskuteras olika typer och aspekter av miljöpolitik för det enskilda landet men även internationella aspekter tas in. Delkursen behandlar även frågan om miljö och tillväxt och vi diskuterar bl.a. begreppet hållbar utveckling. Ett återkommande tema är etiska aspekter av miljöekonomisk analys.

Även delkursen *Makroekonomi* berör till viss del hållbarhetsfrågor då kursen behandlar olika långsiktiga modeller där långsiktigt hållbar konsumtion och långsiktigt hållbara offentliga finanser diskuteras. ”Sustainable” i det här avseendet betyder att överanvändning av resurser idag gör kommande generationer fattiga eller hårt skuldsatta.

³⁹ <https://www.oru.se/nyheter/forst-i-sverige-med-tvaarig-masterutbildning-i-hallbart-foretagande/>

⁴⁰ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=733>

⁴¹ http://lily.oru.se/studieinformation/tillfalle_lista.cgi?amnekod=NAA&kurskod=NA100G&lasar=2017/2018

Bland kurserna på fördjupningsnivån är kursen *Ekonomisk tillväxt och inkomstfördelning*, 7,5hp⁴² den med tydligast koppling till hållbar utveckling. I kursen diskuteras och analyseras BNP tillväxt och dess effekter på förmögenhets- och inkomstfördelningen i rika och fattiga länder. I ett globalt perspektiv fokuserar kursen även på fattigdomsfrågor. Kursen behandlar både teoretiska aspekter av fördelnings- och fattigdomsfrågor samt effekter av olika ekonomisk-politiska reformer. Kursen behandlar också frågor om framtida tillväxt med begränsade naturresurser.

I kursen *Nationalekonomi, Ekonomisk utvärdering, avancerad nivå, 7,5 hp*⁴³ lär sig studenten hur man kan utvärdera olika typer av projekt/interventioner ur ett samhällsekonomiskt perspektiv. Huvudfokus ligger på så kallad kostnads-nyttanalys vilka syftar till att jämföra samhällets kostnad för ett projekt med dess nytta. Vi kan därigenom svara på frågan om projektet är samhällsekonomiskt lönsamt eller inte. Skillnaden mot mer ”traditionella” kalkyler är således samhället i stället för en speciell budgetenhet. Denna typ av analyser har länge använts inom flera olika områden som t.ex. transport, medicin, miljö och energi. Mycket fokus läggs på hur vi värderar olika ”icke marknadsprissatta varor” så som bättre hälsa, miljö, kortare restid etc.

Två till fem studenter per år har valt att skriva sitt självständiga arbete om hållbarhetsfrågor mellan 2013-2016.

Utbildning på forskarnivå i företagsekonomi⁴⁴

Forskarutbildningen i företagsekonomi innehåller inga obligatoriska kurser där hållbar utveckling är ett explicit tema. Sådana kurser kan läsas som valfria kurser. Däremot innehåller de obligatoriska kurserna moment som mer eller mindre direkt behandlar olika aspekter av hållbar utveckling. Men det är också viktigt att betona att det inte handlar om att lära ut en uppsättning ståndpunkter där en bestämd definition av hållbar utveckling läggs fast. Doktoranderna ska tillägna sig samma slags förmåga att kritiskt reflektera och ifrågasätta olika uppfattningar och ståndpunkter på detta område som på andra områden. Vad som är hållbar utveckling med avseende på arbetslivet, konsumtion och marknadens sätt att fungera (de aspekter av hållbar utveckling som ligger närmast vårt ämne) är starkt värdeladdade frågor, där man kan föreslå olika svar men där inget perspektiv kan ges företräde på grundval av vetenskapliga argument (t ex vad som anses vara socialt hållbara former av anställningsvillkor).

Utbildning på forskarnivå i nationalekonomi⁴⁵

En genomgång av ämnets avhandlingar (2004-2016) visar att flertalet berör olika teman kopplade till hållbar utveckling. Totalt skrevs under perioden 27 avhandlingar inom nationalekonomi, fördelade på: klimatpolitik (3st), utvecklingsekonomi (2st), tillväxt (2st), internationell handel och strukturomvandling (8st), internationella konflikter (1st), infrastrukturpolitik (5st) och hälsoekonomi/risk (4st).

Sjuksköterskeprogrammet⁴⁶ och specialistsjuksköterskeprogrammen⁴⁷

Miljöaspekterna vid läkemedelshantering och hantering av farligt avfall beaktas och följer lagstiftningar och nationella riktlinjer. Social, ekologisk och ekonomisk hållbar utveckling finns i utbildningarna, men också i det dagliga arbetet på institutionen. Studenterna medvetandegörs om vikten av korrekt avfallshantering och de ekonomiska aspekterna av ett ansvarsfullt sätt att använda resurser. I utbildningarna ingår hantering av sopor, skärande avfall och giftigt material efter kliniska laborationer och färdighetsträningar.

⁴² http://lily.oru.se/studieinformation/vterm/tillfalle_lista.cgi?amnekod=NAA&kurskod=NA3009&lasar=2016/2017

⁴³ http://lily.oru.se/studieinformation/tillfalle_alfabet.cgi?kurskod=NA403A&lasar=2017/2018

⁴⁴ <https://www.oru.se/utbildning/utbildning-pa-forskarniva/forskarutbildningsamnen-och-allmanna-studieplaner/foretagsekonomi/>

⁴⁵ <https://www.oru.se/utbildning/utbildning-pa-forskarniva/forskarutbildningsamnen-och-allmanna-studieplaner/nationalekonomi/>

⁴⁶ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=757>

⁴⁷ Flera finns. Se <https://www.oru.se/utbildning/program/>

Hållbar utveckling kan också ses i perspektivet ”hållbar hälsa” utifrån individ- grupp och samhällsperspektiv. I kursen *Hälsofrämjande arbete samt psykisk ohälsa, 15 hp*⁴⁸ i sjuksköterskeprogrammet är ett av kursmålen att problematisera hållbar utveckling i ett hälsofrämjande perspektiv på individ-, grupp- och samhälls nivå. Där ska studenten med avseende på de tre dimensionerna för hållbar utveckling, social arbetsmiljö, ekonomisk medvetenhet och miljömässig hållbarhet, beskriva/reflektera kritiskt över föreslagna hälsofrämjande metoder exempelvis rökavvänjning utifrån individ- grupp och samhällsperspektiv. Hållbar utveckling omfattar även sociokulturella frågor. I utbildningen ingår lärande om jämlik vård för att ge studenterna en beredskap och förståelse för det mångkulturella samhället.

Läkarprogrammet⁴⁹

Inom läkarprogrammet ska miljöfrågor, som en dimension i hållbar utveckling, på ett naturligt sätt finnas med i all undervisning. På läkarprogrammet blir det för vissa frågor självklart, t ex när det gäller strategier för att motverka resistens mot antibiotika. Även frågor om läkemedels miljöpåverkan är av betydelse för en hållbar utveckling. Om man i begreppet även innefattar läkarens samhällsansvar i form av prioriteringar, ansvar för resursanvändning inom hälso- och sjukvård samt ansvar för att medverka i att på vetenskaplig grund identifiera risker för miljörelaterad ohälsa och att medverka i preventivt arbete, så är det tydligt representerat i läkarprogrammet. Undervisningen i global hälsa utgör ett specifikt moment där hållbarhetsfrågor belyses i ett vidare perspektiv.

Analysvetenskapligt program i kemi med inriktning mot forensik, 180 hp⁵⁰

I Analysvetenskapligt program i kemi med inriktning mot forensik behandlas den roll och ansvar för kunskapen som analysvetaren har i samhället. Ett exempel är kursen *Analysvetenskap och forensik, 15hp*. Under kursen behandlas analysvetarens yrkesroll i framtiden med fokus på hållbar utveckling, med föreläsning, hemuppgift och seminarium där studenterna förbereder individuella presentationer med opponering kring valbart ämne inom hållbar utveckling.

Utbildningar med sociologi som huvudområde

I Kandidatprogrammet i samhällsanalys, 180 hp⁵¹ är sociologi huvudområde. Sociologiämnet som sådant behandlar frågor som rör samhällsförändring, globalisering, social skiktning, jämlikhet och jämställdhet samt ytterligare aspekter inom hållbar utveckling. Till exempel behandlar delkursen *Sustainability and organization theory, 7,5 hp* olika perspektiv på organisationsstudier och de utmaningar samtida organisationer möter avseende hållbarhetsfrågor.

Sociologi är även huvudområde för Personalvetarprogrammet, 180 hp⁵². Då programmets utbildningsplan nyligen reviderades stärktes inslaget av hållbar utveckling. Flera moment i programmet behandlar hållbar utveckling, bland andra delkurserna *Organisation och ledarskap i förändring, 7,5 hp*, *Genus, Mångfald och Organisation, 7,5 hp* samt en delkurs om *Hållbar utveckling och CSR, 5 hp*. Studenter övas i att relatera hållbar utveckling i sammanhang som är relevanta för personalvetare vilket innefattar frågor kring genus, jämställdhet, etnicitet, diskriminering, mångfald och organisationers strategier i relation till hållbar utveckling och företags ansvar, Corporate social responsibility (CSR).

På avancerad nivå ansvarar sociologiämnet för ett internationellt Magisterprogram i samhällsanalys, 60 hp⁵³. Kursen fokuserar på analys, metodologi och vetenskapligt skrivande. Under andra halvåret

⁴⁸ <http://lily.oru.se/studieinformation/VisaKursplan?kurskod=OM012G&termin=20172&sprak=sv>

⁴⁹ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=779>

⁵⁰ <http://lily.oru.se/studieinformation/VisaKursplan?kurskod=KE104G&termin=20171&sprak=sv>

⁵¹ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=770>

⁵² <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=771>

⁵³ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=706>

skrivs självständiga arbeten omfattande 30 hp, då det finns möjlighet för studenter att skriva sitt arbete med koppling till bland annat forskargruppen Miljösociologi⁵⁴.

Läraryrprogrammen

Förskolläraryrprogrammet⁵⁵

Förskolläraryrprogrammet vid Örebro universitet har naturvetenskap, hållbar utveckling och estetiska läroprocesser som ett särskilt tema. En utgångspunkt för den undervisning som rör hållbar utveckling är det mål i examensordningen för förskollärare där detta specifikt nämns: ”visa förmåga att i det pedagogiska arbetet göra bedömningar utifrån relevanta vetenskapliga, samhällsrelaterade och etiska aspekter med särskilt beaktande av de mänskliga rättigheterna, i synnerhet barnets rättigheter enligt barnkonventionen, samt en hållbar utveckling”. En annan utgångspunkt är att studenterna ska få möta alla dimensioner av hållbar utveckling; det vill säga att de får en förståelse för att det inte bara handlar om att använda naturens resurser på ett uthålligt sätt utan att skapa ett samhälle som är ekologiskt, socialt och ekonomiskt hållbart.

Under sin första termin möter studenterna hållbar utveckling då det ingår i en delkurs i den utbildningsvetenskapliga kärnan. Här görs framför allt en koppling till förskolans värdegrundsuppdrag och det betonas hur hållbar utveckling hänger samman med jämställdhet, demokrati och barns rättigheter.

Under det följande året då de går *Förskolepedagogik II och III* återkommer temat i många av delkurserna då studenterna läser kurser där naturvetenskap och estetiska läroprocesser integreras. I dessa kurser fokuseras främst den ekologiska dimensionen. Under året går de dessutom en hel delkurs i ämnet, *Utomhuspedagogik och hållbar utveckling*. Delkursen handlar om förskolans uppdrag att medverka till hållbar utveckling. Förskollärarens roll i stödandet och vidgandet av barns erfarenhetsbas och aktörskap behandlas. Utomhusteman belyses ur naturvetenskapligt, estetiskt och internationellt perspektiv och utomhuspedagogik prövas som metod inom naturvetenskap och skapande ämnen. I delkursen ingår också förskollärarens roll att planera och utföra säkra utomhusvistelser liksom att diskutera naturens roll i förskolans pedagogiska verksamhet. Förutom att fördjupa kunskaperna kring hållbar utveckling som begrepp, så diskuteras och problematiseras exempelvis luftmiljön och giftiga plaster på förskolan liksom källsortering och energiresurser. Kurslitteraturen är varierande med både didaktiskt och naturvetenskapligt fokus, och består av läroböcker, vetenskapliga artiklar och rapporter.

I alla kurser finns också ett tydligt didaktiskt perspektiv då det är en professionsutbildning som ska syfta till att de blivande förskollärarna inte bara ska ha kunskap om hållbar utveckling utan kunna arbeta med det på olika sätt i den pedagogiska verksamheten.

Grundläraryrprogrammen

I utbildningen på grundläraryrprogrammen varvas teoretiska ämnesstudier med verksamhetsförlagd utbildning och kurser i den utbildningsvetenskapliga kärnan. Studenterna kan välja att läsa samhällsorienterande ämnen eller praktisk naturvetenskap och teknik. De samhällsorienterande ämnena består av samhällskunskap, historia och religion som erbjuds på de båda grundläraryrprogrammen vid Örebro universitet. På inriktning F-3 läser samtliga studenter en obligatorisk kurs på 10 veckor i de samhällsorienterande ämnena.

Inom grundläraryrprogrammen följer upplägget i delar av utbildningen Agenda 2030 och de globala målen. Under kursen *Samhällsorienterande ämnen, inriktning 4-6, 30 hp*⁵⁶ läser studenterna om barns olika livsvillkor, bland annat behandlas ojämlikhet och barnfattigdom. Barns olika förutsättningar studeras under de SO-didaktiska kurserna. Studenterna läser om fri- och rättigheter som en av grundpelarna i ett demokratiskt samhälle, framför allt under delkursen i samhällskunskap. Studenterna har undervisning om Barnkonventionen och mänskliga rättigheter.

⁵⁴ <https://www.oru.se/forskning/forskargrupper/fg/?rdb=g153>

⁵⁵ <https://www.oru.se/utbildning/program/1718/?pid=684>

⁵⁶ <http://lily.oru.se/studieinformation/VisaKursplan?kurskod=SH002G&termin=20161&sprak=sv&doktyp=pdf>

Att arbeta för ökad jämställdhet är ett av lärarens uppdrag och detta behandlas på grundlärarprogrammen både genom föreläsningar om genus och normkritik och en särskild uppgift som består av att göra en läromedelsanalys. På de båda grundlärarprogrammen läser studenterna om ojämlikhet och social skiktning, men där är fokus på ojämlikhet inom landet. Utbildnings betydelse i samhällen behandlas under delkursen i samhällskunskap. Inom ramen för samhällskunskapskurserna på de båda grundlärarprogrammen läser studenterna om det svenska politiska systemet och där berörs förvaltning och institutioner och rättsstatens principer.

Studenterna på grundlärarprogrammen har en examinationsuppgift där de ska analysera ett bostadsområde utifrån ett flertal olika perspektiv, bl.a. social skiktning och hållbar utveckling.

Profilmråden för forskning inom lärarutbildningsområdet

Lärarutbildningsnämnden har under 2016 beslutat om tre profilmråden som ska prioriteras vad gäller nämndens stöd till forskning inom lärarutbildningsområdet i bred mening. Dessa är *Hållbar samhällsutveckling, Kommunikation och lärande*, samt *Betyg och bedömning*. Syftet med profilmrådena är att dels utveckla ämnesövergripande forskning och samverka inom respektive område, dels att tillsammans med lärarutbildningsnämnden och programansvariga utveckla hur dessa profilmråden också synliggörs och lyfts in i de olika lärarutbildningsprogrammen.

Bedömningsgrund:

Vid lärosätet finns institutioner, programansvariga eller motsvarande som arbetar systematiskt med att följa upp och utveckla integreringen av frågor kring hållbar utveckling i utbildningen.

Vid institutionerna finns programansvariga för utbildningsprogram på grundnivå och avancerad nivå. På flera institutioner pågår ett kontinuerligt arbete med att stärka hållbar utveckling på olika sätt i verksamheten. Flera programansvariga redogör för hur arbetet med hållbar utveckling genomförs för att tydliggöra, medvetandegöra och utveckla detta aktuella mål i utbildningen. Arbetet handlar också om ett medvetet och effektivt nyttjande av tillgängliga resurser. Någon utsedd ansvarig på övergripande institutionsnivå för detta finns i regel inte, utan ansvaret kan vara fördelat till flera.

Bedömningsgrund:

Vid lärosätet finns utbildningar där forskning/konstnärlig forskning för hållbar utveckling används i utbildningen.

Forskningsanknytningen vid universitetets program är god, även när det gäller forskning om hållbar utveckling inom flera program. Vid Institutionen för humaniora, utbildnings- och samhällsvetenskap finns *Klimatnätverket*⁵⁷ som är ett flervetenskapligt samarbete, som består av ett stort antal välmeriterade forskare med hög publiceringsfrekvens och betydande forskningsfinansiering.

Sociologiämnets forskning är uppdelat i två områden, *Miljösociologi*⁵⁸ samt *Arbete, Familj och nära relationer*⁵⁹. Flera av de lärare som undervisar på olika kurser inom programmet har författat läroböcker samt publicerat ett stort antal vetenskapliga arbeten inom området hållbar utveckling. Med stark forskning inom miljösociologi är sociologiämnets väl rustat för hållbar utveckling i undervisning.

I samtliga kurser där hållbarhetsfrågor behandlas vid Handelshögskolan används aktuell internationell forskning inom området. I flera kurser undervisar lärare som har hållbarhet eller miljöekonomi som sitt forskningsfält. Vissa av läroböckerna och forskningsartiklarna är författade av forskare vid Handelshögskolan vid Örebro universitet.

⁵⁷ <https://www.oru.se/forskning/forskargrupper/fg/?rdb=g257>

⁵⁸ <https://www.oru.se/forskning/forskargrupper/fg/?rdb=g153>

⁵⁹ <https://www.oru.se/forskning/forskargrupper/fg/?rdb=g172>

På Institutionen för hälsovetenskaper bedrivs pedagogisk forskning om kliniskt lärande och färdighetsträning. I samverkan med forskare pågår utveckling av undervisning och handledning för ett integrerat lärande för studenterna. Yrkesprofessionsutbildning ställer höga krav på innehåll i utbildningarna då de ska förbereda studenterna för ett föränderligt arbetsliv. Kunskap att följa forskningsutveckling är viktig men även arbetsmiljö för ett hållbart arbetsliv. Vid enheten bedrivs exempelvis forskning inom primärpreventiva åtgärder som i förlängningen bidrar till bättre hälsa.

Operativa arbetet i verksamheten - ett integrerat arbetssätt

Flera institutioner beskriver hur de i både undervisningsformer och i vardagen arbetar för att stärka hållbar utveckling och inte bara verka i teorin utan även i praktiken. Vid administrativa uppgifter pågår ett kontinuerligt arbete och en utveckling för rapportering via digitala former. Detta utvecklingsarbete kan både öka säkerheten vid myndighetsutövning, då t ex arbetsuppgifter att överföra handskrivna betygslistor kan medföra skrivfel, men också minska den administrativa bördan för berörda ur arbetsmiljöperspektiv. Andra exempel på en medvetenhet är att nyttja digital teknik för exempelvis ett effektivare resursutnyttjande genom att olika program samläser kurser/delar av kurser. Ytterligare exempel på hur universitetet utvecklar olika digitala verktyg är:

- Digitala examinationer
- Planering med hjälp av verktyg som Skype for business och videokonferens för att öka andelen resfria möten.
- Som digitalt verktyg används Blackboard⁶⁰ i undervisningen. Blackboard har använts under lång tid inom universitetet och utvecklas kontinuerligt. Alla lärare och studenter använder verktyget på flera sätt för att exempelvis skicka kallelser, lämna ut underlag och uppgifter samt dela material och möjliggöra för föreläsningar och handledningstillfällen vilket bidrar både till att öka andelen resfria möten och att öka mängden digitaliserat material.

Undervisningsformer

Inom alla utbildningar används studentaktiva pedagogiska metoder som undervisningsform t ex problembaserat lärande (PBL). I två avseenden kan detta sägas vara hållbara undervisningsformer. Denna variation i undervisnings- och inlärningsformer bidrar till ett hållbart lärande genom att studenterna både tar aktiv del i undervisningen och tar ansvar för sitt eget lärande. Betydelsen av egen läsning och reflektion lyfts också. Detta är mycket viktigt för deras utveckling och framtid i ett dynamiskt arbetsliv som ställer höga krav på kontinuerligt lärande och förändringsförmåga.

⁶⁰ <https://www.oru.se/student/blackboard/>